

ВЕКТОРИ ВПЛИВУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

VECTORS OF INFLUENCE OF THE TAXATION SYSTEM ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE

Система оподаткування - важливий інструмент регулювання національної економіки, який стимулює підприємницьку ініціативу. Стаття спрямована на визначення впливу вітчизняної податкової системи на динаміку розвитку підприємництва. Розкрито теоретичну сутність головних понять теми дослідження. Зазначено, що стимулювання підприємницької діяльності є актуальним та пріоритетним напрямом державної політики економічного розвитку. Здійснено систематизацію суб'єктів господарювання згідно із законодавством України. Проаналізовано структуру та динаміку кількості діючих суб'єктів бізнесу в Україні. Досліджено структуру податкових надходжень до Зведеного бюджету України та їхній вплив на економічний розвиток країни. Розглянуто показники коефіцієнту податкового навантаження в Україні на макрорівні. Проаналізовано інституційне забезпечення оподаткування підприємницької діяльності через динаміку кількості змін у Податковому кодексі України. Запропоновано напрями покращення вітчизняної системи оподаткування в контексті її впливу на розвиток підприємницької діяльності.

Ключові слова: оподаткування, податкова система, податкові надходження, податкове навантаження, підприємство, підприємницька діяльність, національна економіка.

The taxation system is an important tool for regulating the national economy, as it stimulates the development of business activities. Tax revenues form the financial content of the state budget for the state to perform its functions. The article is focused on determining the impact of the national tax system on the dynamics of entrepreneurship development. The article reveals the theoretical essence of the main concepts of the research topic. It is noted that stimulation of entrepreneurial activity is a relevant and priority direction of the State policy of economic development. The study uses general scientific methods: statistical, graphical, analytical, systematisation and comparison methods. The systematisation of business entities is carried out depending on the number of employees and income received from any activity for the year. The structure and dynamics of operating enterprises by the size of the business entity are analysed. The structure of tax revenues to the Consolidated Budget of Ukraine and their impact on the country's economic development are studied. The indicators of the tax burden coefficient in Ukraine at the macro level are considered. It is determined that the tax burden in Ukraine reaches the upper limit, which negatively affects both the country's economy as a whole and each taxpayer separately. The article analyses the dynamics of the number of changes in the Tax Code of Ukraine, which indicates the instability of tax legislation in terms of enhancing the development of entrepreneurial activity. It is noted that for the effective operation of enterprises, it is necessary to ensure the stability and permanence of tax regulations over a certain period. This will allow enterprises to plan their activities for several years ahead, which will have a positive impact on increasing the profit of enterprises. It has been determined that one of the current directions of the country's economic development is tax incentives for small and medium-sized businesses and creating conditions for improving the tax culture of the population. The directions of improvement of the taxation system in Ukraine are proposed, which should form a more effective policy of the State on taxation of enterprises. It is concluded that the creation of an effective and fair taxation system, the formation of a favourable investment climate and the provision of guarantees for the business sector will help to intensify business activity and economic development of the country.

Key words: taxation, tax system, tax revenues, tax burden, enterprise, business activity, national economy.

УДК 336.22:658.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-60>

Сідельникова Л.П.¹

д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів, обліку та
оподаткування,
Херсонський національний технічний
університет

Боровік Л.В.²

д.е.н., доцент,
професор кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний
університет

Осадча Т.Ю.³

аспірант кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний
університет

Sidelnikova Larysa

Kherson National Technical University

Borovik Liubov

Kherson National Technical University

Osadcha Tetiana

Kherson National Technical University

Постановка проблеми. Система оподаткування є однією з ключових ланок у формуванні економічної політики держави, забезпеченні надходжень фінансових ресурсів до бюджетів всіх рівнів та вирішенні широкого спектру соціально-економічних питань. Стимулювання розвитку підприємницької діяльності під час воєнного стану – важливий напрям державної політики для підтримки економічного ладу в країні. Разом з тим, в умовах економічного спаду як наслідку повномасштабної російської агресії, коли саме податкові інструменти мали стати одними з пріоритетних важелів антикризової політики, вітчизняна

податкова політика сама перетворилася на джерело ризиків для відновлювальних бюджетних процесів. Наразі її основна увага зосереджена переважно на розв'язанні короткострокових фінансових завдань, спрямованих на залучення додаткових фінансових ресурсів до бюджету, ніж на створення умов для стимулювання якісних та позитивних структурних змін в економіці. Тому одночасно актуальною і складною проблемою залишається податкове стимулювання розвитку підприємницької активності в Україні та створення сприятливих умов для здійснення оподаткування підприємств різних форм власності.

¹ ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7182-2923>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7200-0497>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4772-443X>

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різноманітні аспекти теорії та практики оподаткування підприємницької діяльності доволі ґрунтовно висвітлені у працях таких провідних вітчизняних вчених, як З. Варналій [1], М. Довбенко [2], І. Ковова [3], А. Крисоватий, В. Мельник, С. Мочерний [2], М. Слатвинська, С. Шуляренко [3] та інші. Проте, цей напрям дослідження не втрачає актуальності, адже зміни у податковому законодавстві мають перманентний характер. Особливого значення питання впливу податкового регулювання на розвиток підприємництва набуває в умовах невизначеності, пов'язаних з повномасштабною агресією РФ, що актуалізує розробку шляхів оптимізації системи оподаткування з метою стимулювання підприємницької ініціативи в умовах воєнного стану і в період повоєнного відновлення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз впливу податкової системи на розвиток підприємницької активності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система України є важливим елементом функціонування держави та регулювання ринкової економіки, який забезпечує (в умовах мирного часу) майже 80% бюджетних ресурсів держави. Формування ефективної, справедливої та сучасної системи оподаткування – один з ключових пріоритетів у стабілізації національної економіки під час війни і нарощення темпів економічного зростання в період повоєнного відновлення. В цьому контексті важливо реалізувати стимулюючий потенціал податкової політики, зберігаючи її фіскальну ефективність у забезпеченні бюджетних ресурсів держави, а стратегічною метою реформування податкової системи має стати перехід від переважання принципу фіскалізму до більш активного використання її регулятивного потенціалу для стимулювання економічного зростання.

Фундаментом економічного добробуту держави є підприємництво, яке З. Варналій цілком

доречно визначає як самостійну, ініціативну, систематичну діяльність господарюючих суб'єктів з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, яка здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку або власного доходу [1, с. 25]. С. Мочерний та М. Довбенко поглиблюють підходи до розуміння цього поняття з точки зору його інноваційного контексту і характеризують підприємництво як самостійне організаційно-господарське та управлінське новаторство, яке застосовує різні можливості для випуску нових або старих товарів, використовуючи нові методи, відкриваючи нові джерела фінансування, сировини, ринки збуту тощо з метою отримання прибутків та реалізації власного бажання [2, с. 385].

Згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України (далі – ГКУ), підприємництво є самостійною, ініціативною, систематичною, ризикованою господарською діяльністю, яка здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4]. Основною організаційною структурою підприємництва є підприємство, яке ст. 62 ГКУ визначає як самостійний суб'єкт господарювання, що створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або будь-якими іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного провадження виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГКУ та іншими законами України [4].

П. 3 ст. 55 Господарського кодексу України встановлює класифікацію суб'єктів господарювання залежно від кількісних та фінансових показників їхньої діяльності (табл. 1). Зокрема, розподіл здійснюється з урахуванням середньої кількості працівників, залучених у процесі господарювання, а також загального обсягу доходу, отриманого від будь-яких видів діяльності протягом календарного

Таблиця 1

Розподіл суб'єктів господарювання згідно з Господарським кодексом України

Вид суб'єкта господарювання	Характеристика
Суб'єкти мікропідприємництва	Фізичні особи-підприємці та юридичні особи: – середня кількість працівників за звітний календарний рік – не перевищує 10 осіб; – річний дохід від будь-якої діяльності – не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро.
Суб'єкти малого підприємництва	Фізичні особи-підприємці та юридичні особи: – середня кількість працівників за звітний календарний рік – не перевищує 50 осіб; – річний дохід від будь-якої діяльності – не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро.
Суб'єкти великого підприємництва	Юридичні особи: – середня кількість працівників за звітний календарний рік – перевищує 250 осіб; – річний дохід від будь-якої діяльності – перевищує суму, еквівалентну 50 млн. євро.
Суб'єкти середнього підприємництва	Всі інші суб'єкти господарювання відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України.

Джерело: складено авторами за даними джерел [4]

року. Такий підхід дозволяє визначати статус суб'єкта господарювання як суб'єкта мікропідприємництва, малого, середнього або великого бізнесу, що, у свою чергу, впливає на особливості правового регулювання їхньої діяльності, податкове навантаження, доступ до державної підтримки та інші аспекти господарської діяльності.

На рис. 1 розглянемо структуру бізнесу в Україні за розміром суб'єкта господарювання у 2019–2023 рр.

Дані рис. 1 свідчать, що впродовж досліджуваного періоду найменшу частку серед суб'єктів господарювання займає великий бізнес – в середньому 0,16%. Друга позиція належить середнім підприємствам – в середньому 4,86%. Частка малого бізнесу варіює в межах 12–13% (за винятком 2022 року). Домінантне значення в структурі вітчизняного бізнесу мають суб'єкти мікропідприємництва, частка яких (за винятком 2022 року) перевищує 80%.

В таблиці 2 розглянемо динаміку кількості працюючих в Україні підприємств за розміром суб'єкта господарювання у 2019–2023 рр.

Дані таблиці 2 свідчать, що протягом 2019–2023 рр. відбувалися певні коливання щодо чисельності працюючих підприємств, а саме:

- кількість великих підприємств в цілому скоротилася на 6 од., разом з тим, у розрізі років спостерігаємо значні коливання цього показника без чітко визначених тенденцій;

- кількість середніх підприємств скоротилася на 3681 од., або на 20,74%, демонструючи щорічну тенденцію до зменшення;

- кількість малих підприємств скоротилася на 10660 од., або на 21,78%, демонструючи щорічну тенденцію до зменшення (за винятком 2021 року);

- кількість мікропідприємств скоротилася на 58398 од., або на 18,63%; причому поступове зменшення відбувалося з 2020 р. по 2022 р., однак вже у 2023 р. відбулося зростання зазначеного

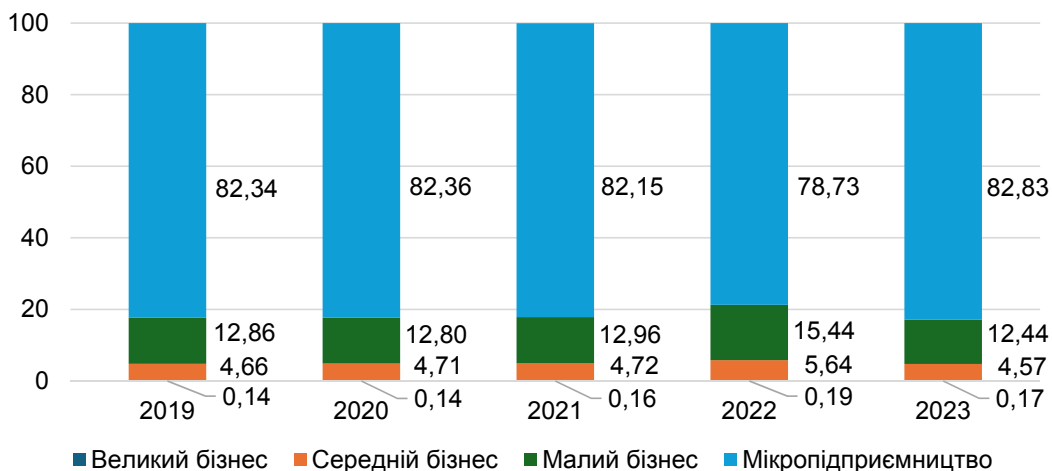

Рис. 1. Структура бізнесу в Україні за розміром суб'єкта господарювання у 2019–2023 роках, % *

Джерело: складено авторами за даними джерел [5]

Таблиця 2

Динаміка діючих підприємств в Україні за розміром суб'єкта господарювання у 2019–2023 роках, од.

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абс. відх. 2023/2019 роки	Темп прир., %
Великі підприємства	518	512	610	494	512	-6	-1,16
Середні підприємства	17 751	17 602	17 502	14 783	14 070	-3681	-20,74
Малі підприємства	48 948	47 837	48 072	40 434	38 288	-10660	-21,78
Мікропідприємства	313 380	307 871	304 650	206 213	254 982	-58398	-18-63
Разом	380 597	373 822	370 834	261 924	307 852	-72745	-19,11

Джерело: складено авторами за даними джерел [5]

показника, що через домінуючість чисельності цієї складової українського бізнесу забезпечило сумарне збільшення кількості працюючих підприємств в Україні у звітному році.

В цілому кількість діючих підприємств скоротилася на 72745 од., або на 19,11%; причому поступове зменшення відбувалося з 2020 р. по 2022 р., а вже у 2023 р. відбулося зростання зазначеного показника.

Отже, аналіз динаміки діючих підприємств в Україні за розміром суб'єкта господарювання не фіксує надто негативної тенденції до скорочення. Після певного звуження підприємницької ініціативи через застосування карантинних обмежень у 2020–2021 рр. у зв'язку з пандемією COVID-19, кількість підприємств почала поступово відновлюватися. Фахівці розуміли як правильно себе адаптувати в нових реаліях та пристосувалися до роботи онлайн, де це було можливо. Повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої країни наклало негативний відбиток на діяльність господарюючих суб'єктів. Деякі підприємства були релоковані, інші – змушені припинити свою діяльність або зруйновані чи окуповані. Як наслідок, у 2022 р. кількість діючих підприємств значно скоротилася по всім суб'єктам господарювання. Разом з тим, у 2023 р. великий бізнес та мікропідприємства почали поступово оговтуватися та відновлювати свою діяльність [6, с. 180].

Будь-які суб'єкти господарювання, незалежно від розміру, є платниками податків та забезпечують формування дохідної частини бюджетів всіх рівнів. В таблиці 3 розглянемо структуру податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2019–2023 рр.

Розрахована у таблиці 3 структура податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави засвідчує, що основними бюджетоутворюючими податками в Україні є: податок на додану вартість (35–37%), податок на доходи фізичних осіб (23–28%), податок на прибуток підприємств (9–11%), акцизний податок (8–13%). Інші податки та збори становлять лише 2–4% у загальній структурі податкових надходжень зведеного бюджету.

Наголосимо, що система оподаткування має бути економічно ефективною, відображати здатність здійснювати позитивний вплив на економічний розвиток та стимулювати підприємницьку активність [8]. Ключовим узагальнюючим показником, що дозволяє оцінити ефективність податкової системи країни та рівень її впливу на національну економіку, є податковий коефіцієнт. Цей індикатор розраховується як частка суми сплачених податків, зборів і обов'язкових соціальних внесків у валовому внутрішньому продукті країни за певний рік.

Динаміка податкових надходжень Зведеного бюджету України наведена в таблиці 3; надходження єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове

Таблиця 3

Структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2019-2023 роках

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	сума, млрд. грн.	пит. вага, %	сума, млрд. грн.	пит. вага, %	сума, млрд. грн.	пит. вага, %	сума, млрд. грн.	пит. вага, %	сума, млрд. грн.	пит. вага, %
Податок на прибуток підприємств	117,3	10,96	118,5	10,42	163,8	11,27	130,6	9,72	159,3	9,72
Податок на доходи фізичних осіб	253,1	23,65	271,2	23,86	321,2	22,09	387,0	28,81	458,3	27,98
Військовий збір	22,4	2,09	23,9	2,10	28,6	1,97	33,7	2,51	38,0	2,32
Рентна плата	52,0	4,86	57,1	5,02	89,3	6,14	94,1	7,01	66,3	4,05
ПДВ	378,7	35,38	400,6	35,24	536,5	36,90	467,0	34,77	580,8	35,45
Акцизний податок	137,1	12,81	153,9	13,54	180,3	12,40	115,4	8,59	189,7	11,58
Мито	30,1	2,81	30,5	2,68	38,2	2,63	26,2	1,95	40,6	2,48
Податок на майно	38,0	3,55	37,4	3,29	43,2	2,97	36,8	2,74	43,8	2,67
Єдиний податок	35,3	3,30	38,0	3,34	46,3	3,18	47,2	3,51	55,8	3,41
Екологічний податок	6,1	0,57	5,4	0,48	6,0	0,41	4,9	0,36	5,0	0,31
Інші податки	0,2	0,02	0,2	0,02	0,4	0,03	0,3	0,02	0,5	0,03
Разом	1070,3	100,00	1136,7	100,00	1453,8	100,00	1343,2	100,00	1638,1	100,00

Джерело: складено авторами за даними джерел [7]

державне соціальне страхування (далі – ЄСВ) становили: 2019 рік – 273,5 млрд. грн.; 2020 рік – 294,4 млрд. грн.; 2021 рік – 349,0 млрд. грн.; 2022 рік – 425,3 млрд. грн.; 2023 рік – 478,1 млрд. грн. [9]. На підставі зазначених даних розраховуємо динаміку коефіцієнту податкового навантаження в Україні, який ілюструє вплив податків на економіку в цілому та на окремих платників податків зокрема, адже під час сплати податкового зобов'язання певна частина коштів суб'єктів господарювання «відбирається» з інших напрямів можливого використання (рис. 2). Розрахунки зробимо за показниками номінального та реального ВВП.

За результатами дослідження спостерігаємо коливання коефіцієнту податкового навантаження, розрахованого за показниками: а) номінального ВВП – в межах 32–34%; б) реального ВВП – в межах 36–46%, що засвідчує доволі високий рівень оподаткування в Україні як чинник створення перешкод для подальшого розвитку підприємницької активності, адже для західноєвропейських країн рівень податкового навантаження вважається допустимим на рівні 25–35% [3].

Разом з тим, серед європейських країн податкове навантаження варіюється. Найвищі показники спостерігаються в таких державах: Данія – 46,34%; Франція – 45,40%; Бельгія – 42,92%; Швеція – 42,91%; Італія – 42,45%; Австрія – 42,44%; Фінляндія – 42,19%; Норвегія – 39,93%; Нідерланди – 39,33%. Ці високі показники пов'язані, насамперед, з розвиненими системами соціального забезпечення, що фінансуються за рахунок податкових надходжень.

Натомість високий рівень податкового навантаження в Україні за наявності вкрай неефективної

солідарної системи пенсійного забезпечення та низької спроможності держави щодо забезпечення соціальних гарантій є свідченням необґрунтованого тиску на бізнес. Крім того, занепокоєння викликає той факт, що, як зазначено вище, податкове навантаження в Україні знаходиться приблизно на рівні таких країн як Норвегія і Нідерланди, але в рейтингу конкурентоздатності Україна перебуває лише на 85 місці, в той час як Норвегія – на 17, Нідерланди – на 4.

Одним з ключових чинників, що перешкоджає зниженню номінального податкового навантаження в Україні та спотворює умови конкуренції, є значний тіньовий сектор. За оновленими даними Міністерства економіки України, рівень тіньової економіки, який у попередні роки зменшився з 40% до 28%, у 2023 році знову зріс до 40%. Це зумовлено низкою причин, зокрема впливом воєнних дій [11]. В той час, як у Норвегії підприємницька діяльність є більш прозорою і тіньовий сектор складає 16% ВВП, у Нідерландах – 10%.

За даними дослідників Українського інституту майбутнього, в Україні кожна витрачена гривня додає до економіки лише 50–60 копійок. Для порівняння, у Нідерландах кожне витрачене євро генерує додаткове євро, а в Норвегії кожна витрачена крона приносить 1,25 крон [12]. Таким чином, українські платники податків сплачують співставну ціну з громадянами цих країн, натомість отримують удвічі менш якісні державні послуги та обмежені можливості для розвитку бізнесу.

У цьому контексті важливо вдосконалювати вітчизняну податкову систему в напрямі підвищення її ефективності, справедливості та відповідності стратегічним цілям економічного розвитку.

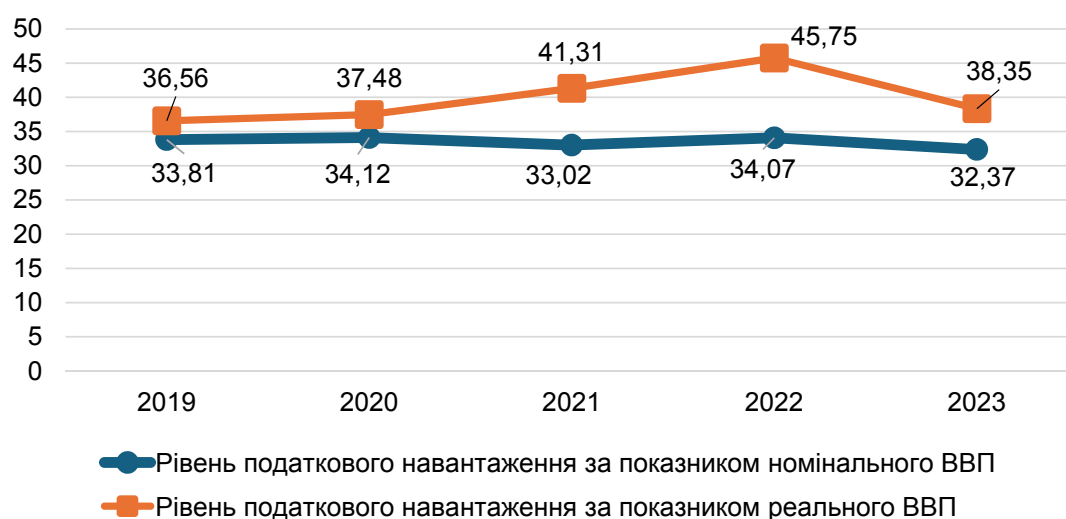

Рис. 2. Рівень податкового навантаження в Україні, %

Джерело: складено авторами за даними джерел [7; 9; 10]

Вагомим критерієм ефективної системи оподаткування є сталість її законодавчо-нормативного забезпечення. Перманентні зміни у податковому законодавстві створюють суперечливі ситуації при розрахунках суб'єктами господарювання податкового зобов'язання та продукують допущення помилок при заповненні звітних документів, а також стимулюють девіантну поведінку платників податків.

На рис. 3 зображено динаміку кількості змін у Податковому кодексі України (далі – ПКУ) за період 2019–2023 рр.

Дані рис. 3 свідчать, що вітчизняне податкове законодавство не є стабільним через велику кількість змін, внесених до ПКУ протягом аналізованих років. Найбільша кількість змін фіксується у 2022 р., що об'єктивно обумовлено повномасштабним вторгненням РФ і необхідністю адаптувати податкову систему під умови воєнного стану. Разом з тим, чисельні податкові новації характерні і для мирного часу.

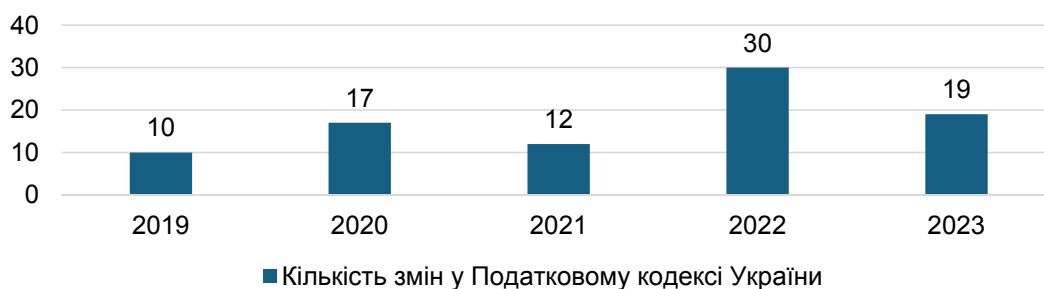
Якісне законодавчо-нормативне регулювання податкової системи сприяє реалізації податкової політики в цілому, забезпечує наповнення бюджетів всіх рівнів і слугує вагомим інструментом підтримки фіскальної дисципліни в країні. Перманентні коригування податкового законодавства негативно впливають на платників податків, які не встигають вчасно слідувати та пристосовуватися до всіх внесених змін. Через це в Україні на значно нижчому рівні знаходиться культура сплати податків. Отже, доцільним є забезпечення своєчасного інформування суб'єктів оподаткування про зміни у законодавстві, що сприятиме ефективному впровадженню оновлених механізмів податкового адміністрування і мінімізації потенційних негативних наслідків для економічної системи в перспективі.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що чинна податкова система має як позитивні, так і негативні наслідки для стимулювання

підприємницької активності в Україні. Вважаємо, що для оптимізації вітчизняної системи оподаткування з метою стимулювання подальшого розвитку підприємницької ініціативи варто звернути увагу на такі напрями трансформаційних змін:

- оптимізація податкового навантаження через зниження ставок податків для найбільш поширеної категорії суб'єктів господарювання – малих та середніх, що створить додаткові умови для реінвестування прибутку;
- введення податкових канікул для новостворених суб'єктів бізнесу у пріоритетних галузях на перші 2–3 роки їхньої діяльності;
- зниження ставок податку на додану вартість для галузей, які мають високий потенціал розвитку, такі як інформаційні технології, аграрний сектор та зелена енергетика;
- введення інвестиційного податкового кредиту – надання дозволу на відстрочку від сплати податку на прибуток підприємствам, які вкладають кошти у розвиток виробництва або впроваджують інновації;
- введення мораторію на часті зміни податкового законодавства, тобто гарантування сталості податкових правил впродовж 3–5 років щонайменше;
- оприлюднення довгострокових стратегій розвитку податкової системи задля можливості прогнозування суб'єктами господарювання своєї діяльності;
- мінімізація суб'єктивності перевірок через цифровізацію процесів;
- створення мотиваційних програм для легалізації бізнесу тощо.

Запровадження запропонованих заходів щодо вдосконалення системи оподаткування посилить її роль як ефективного інструмента державного регулювання економічного розвитку, активізації інвестиційної діяльності та підприємницької ініціативи, створення сприятливого бізнес-середовища.

Рис. 3. Динаміка кількості змін у Податковому кодексі України за період 2019–2023 років, од.

Джерело: складено авторами за даними джерел [13]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варналії З.С. Основи підприємництва : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 239 с.
2. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія : підручник. Київ : Академія, 2004. 856 с.
3. Шуляренко С.М., Ковова І.С. Податкове навантаження: підходи до визначення та їх інформаційне забезпечення. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій: Серія «Економіка і управління»*. 2024. Вип. 55. С. 87–95.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.11.2024).
5. Показники діяльності великих, середніх, малих та мікропідприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.11.2024).
6. Боровик Л.В., Осадча Т.Ю. Підприємство як основа стабілізації економіки у повоєнний час. *Концептуальні підходи та механізми стимулювання розвитку соціально-економічних систем та суб'єктів ринку* : монографія / за заг. ред. Н.В. Шандової. Херсон : ФОР Вишемирський В.С., 2023. С. 176–188.
7. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 28.11.2024).
8. Сідельникова Л. Поведінкові чинники реалізації парадигми прямого оподаткування в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2806> (дата звернення: 28.11.2024).
9. Надходження коштів єдиного внеску. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-koshtiv-edinogo-vnesku/> (дата звернення: 28.11.2024).
10. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 28.11.2024).
11. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки державатрачає найбільше? Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/> (дата звернення: 28.11.2024).
12. Податкова пастка для української економіки: аналітичні матеріали. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/podatkovapastka-dlya-ukrayinskoyi-ekonomiky/> (дата звернення: 28.11.2024).
13. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.11.2024).
14. *naukovykh prats Derzhavnoho universytetu infrastruktury ta tekhnolohii: Seriya "Ekonomika i upravlinnia"*, vol. 55, pp. 87–95.
15. Hospodarskyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV [Economic Code of Ukraine : Law of Ukraine dated 06.01.2003 r. № 436-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed November 28, 2024).
16. Pokaznyky diialnosti velykykh, serednikh, malykh ta mikropidpriemstv [Performance indicators of large, medium, small and micro enterprises]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (accessed November 28, 2024).
17. Borovik L.V., Osadcha T.Y. (2023). Pidpryyemnytstvo yak osnova stabilizatsiyi ekonomiky u povoyenny chas [Entrepreneurship as a basis for economic stabilization in the postwar period]. *Kontseptualni pidkhody ta mekhanizmy stymulivannia rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system ta subiektiv rynku* : monohrafiia In. N. V. Shandovoi. Kherson : FOP Vyshemyrsky V. S., pp. 176–188 [in Ukrainian].
18. Zvitnist pro vykonannya Zvedenoho byudzhetu byudzhetu Ukrainy [Reporting on the implementation of the Consolidated Budget of Ukraine]. *Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian*. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (accessed November 28, 2024).
19. Sidelnikova L. (2023). Povedinkovi chynnyky realizatsiyi paradyhmy pryamoho opodatkovannya v umovakh voyennoho stanu [Behavioral factors in the implementation of the direct taxation paradigm under the conditions of the state of martial]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 54. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2806> (accessed November 28, 2024).
20. Nadkhodzhenya koshtiv yedynoho vnesku [Receipt of single contribution funds]. *Ofitsiyniy sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. Available at: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-koshtiv-edinogo-vnesku/> (accessed November 28, 2024).
21. Valovyy vnutrishniy produkt (VVP) v Ukraini [Gross domestic product (GDP) in Ukraine]. *Sait Ministerstva finansiv Ukrainy*. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed November 28, 2024).
22. Hetman O. Na yakykh skhemakh tin'ovoyi ekonomiky derzhava vtrachaye naybil'she? [In which schemes of the shadow economy does the state lose the most?]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/> (accessed November 28, 2024).
23. Podatkova pastka dlya ukrayins'koyi ekonomiky: analitychni materialy. *Ukrayins'kyy instytut maybutn'oho* [Tax trap for the Ukrainian economy: analytical materials]. *Ukrainskyi instytut maibutnoho*. Available at: <https://uifuture.org/publications/podatkovapastka-dlya-ukrayinskoyi-ekonomiky/> (accessed November 28, 2024).
24. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine : Law of Ukraine dated 02.12.2010 r. № 2755-VI] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (accessed November 28, 2024).

REFERENCES:

1. Varnaliy Z. S. (2002) *Osnovy pidpryyemnytstva: navch. posib.* [Fundamentals of entrepreneurship: a textbook]. Kyiv: Znannia-Press, 239 p. (in Ukrainian).
2. Mochernyy S. V., Dovbenko M. V. (2004) *Ekonomichna teoriya : pidruchnyk.* [Economic theory: textbook]. Kyiv: Akademiya, 856 p. (in Ukrainian).
3. Shuliarenko S., Kovova I. (2024). *Podatkove navantazhennya: pidkhody do vyznachennya ta yikh informatsiyne zabezpechennya* [Tax burden: approaches to determination and their information support]. *Zbirnyk*